

แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุ

ธรรมมา เจียรธรวานิช¹ พันธศักดิ์ พลสารัมย์^{2*} และ สิริฉันท สติรกุล เดชพาหพงษ์³

¹นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{2,3}ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

BEST PRACTICES OF HIGHER EDUCATION MANAGEMENT FOR AGING SOCIETY

Thamma Jaitalawanich¹ Pansak Polsaram^{2*} and Sirichan Sathirakul Tachaphahapong³

¹Doctoral Student, Department of Higher Education, Faculty of Education,

Chulalongkorn University, Thailand

^{2,3}Assistant Professor, Department of Higher Education, Faculty of Education,

Chulalongkorn University, Thailand

*Corresponding author e-mail: pansakp@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) 11 กันยายน 2565

วันที่ได้รับบทความฉบับแก้ไข (Revised) 6 พฤศจิกายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) 19 พฤศจิกายน 2565

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุของสถาบันอุดมศึกษา แนวคิดและการบริหารจัดการและการวางแผน ยุทธศาสตร์ของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุ จาก 6 ประเทศ ได้แก่ 1) ประเทศญี่ปุ่น 2) ประเทศฝรั่งเศส 3) ประเทศอังกฤษ 4) ประเทศสหรัฐอเมริกา 5) ประเทศสิงคโปร์ และ 6) ประเทศไทย โดยศึกษาตามองค์ประกอบ 5 ด้าน พบแนวปฏิบัติที่ดี คือ 1) ด้านผู้สอน ควรคัดเลือกผู้สอน วิทยากรที่มีความรู้ความสามารถและมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจิตวิทยาและการดูแลผู้สูงอายุ 2) ด้านผู้เรียน ผู้เรียนผู้สูงอายุส่วนใหญ่สนใจในการทำกิจกรรมและลงมือปฏิบัติ และต้องการให้มีการประเมินผลตามสภาพจริงจากการปฏิบัติ โดยอาจอยู่ในรูปแบบการแสดงผลงานเพื่อเป็นกำลังใจให้กับผู้เรียนกลุ่มผู้สูงอายุ 3) ด้านผู้บริหาร ควรมีการสร้างเครือข่ายและสร้างความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน 4) ด้านหลักสูตร ควรเน้นหลักสูตรชีวิต หลักสูตรวิชาชีพ และหลักสูตรวิชาการ ตามลำดับ และ 5) ด้านบริการ สนับสนุน ควรมีสถานที่และสื่อการเรียนรู้ความปลอดภัยให้เพียงพอต่อกลุ่มผู้สูงอายุ หากเปรียบเทียบระบบการจัดการศึกษาของผู้สูงอายุทั้ง 6 ประเทศ พบว่าในประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาส่วนใหญ่องค์กรเอกชนเป็นผู้รับผิดชอบจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ขณะที่ประเทศฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสิงคโปร์ จัดโดยหน่วยงานของรัฐและเอกชน นอกจากนี้ในการศึกษายังพบว่ามีผู้สูงอายุกลุ่มหนึ่งที่มีความสนใจในการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่เป็นรูปแบบในระบบ ซึ่งทั้ง 6 ประเทศ มีรูปแบบที่เหมือนกันคือ

การเรียนรู้เพื่อความสุข และเน้นการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างผู้สูงอายุกับนักศึกษา เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างวัย ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่หลายประเทศดำเนินการอยู่ โดยพบว่าหลายรูปแบบสามารถนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้ต่อไป

คำสำคัญ: แนวปฏิบัติที่ดี อุดมศึกษา สังคมผู้สูงอายุ การจัดการศึกษา

Abstract

Research study on best practices in higher education management for aging society. The objective of study best practices for educational management of higher education for the aging society, both domestically and internationally. By using a qualitative study methodology by studying the documents and interviews with 5 experts related to education management for the aging society of higher education. Information related to concept and management and planning. Strategies of higher education management for the aging society from 6 countries, namely 1) Japan 2) France 3) England 4) United States of America 5) Singapore and 6) Thailand. Which is found 1) For instructors, should select instructors. Facilitators who have knowledge and basic knowledge of psychology and elderly care. 2) For learners, learning management focuses on the elderly. Study and analyze the elderly enhance knowledge emphasis on activities and hands-on practice, it is measured and evaluated according to actual conditions. There are supplementary activities and performances are shown to encourage students in the elderly group. 3) For executives, there should be networking and cooperation with the public and private sectors. 4) For curriculum, should focus on life courses, professional courses and academic courses, respectively, and 5) For support services, there should be a place and learning materials that are safe enough for the elderly. If comparing the education management system for the elderly in all 6 countries, it was found that the organizations responsible for managing seniors' learning in England and the United States of America, most private agencies manage seniors' learning. While France, Japan and Singapore organized by government and private agencies, but there is also a group of elderly people who are interested in formal education in higher education, which all 6 countries have in common is learning for happiness and focus on learning together between the elderly and students to understanding between the ages this is an experience that many countries and many methods can be applied to Thailand.

Keywords: Best practices, Higher education, Aging society, Education management

ความสำคัญและที่มาของงานวิจัย

สืบเนื่องมาจากสังคมไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุ ทำให้รัฐบาลเล็งเห็นถึงความสำคัญในกลุ่มผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น รัฐบาลจึงส่งเสริมแผนนโยบายของรัฐที่เกี่ยวกับงานผู้สูงอายุ (วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557) นโยบายการศึกษาในประเทศไทยหลายฉบับในปัจจุบันสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อผู้สูงอายุ เช่น แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579 ตามยุทธศาสตร์ที่ 3 ที่ว่าด้วยการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) ที่เสนอแนวทางการพัฒนาอุดมศึกษาเพื่อเผชิญกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของลักษณะประชากรโดยสนับสนุนการพัฒนาคนไทยให้มีผลิตภาพทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ผู้สูงวัย (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551) แต่การดำเนินงานของหน่วยงานเหล่านี้ก็ยังมีข้อจำกัด เช่น ปัญหาการเข้าถึงบริการ ปัญหาผู้สอนขาดพื้นฐานความเข้าใจบริบทผู้สูงอายุ ปัญหาการขาดงบประมาณและสถานที่จัดกิจกรรมที่ชัดเจน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561) ถึงแม้ว่าสถาบันอุดมศึกษาไทยบางแห่งเริ่มจัดโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่สถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ยังมุ่งจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของนักศึกษาในวัยเรียน/วัยอุดมศึกษาเป็นหลัก (อภิภา ปรัชญพฤตย์, 2562)

หากมองภาพในระดับนานาชาติ ประชาคมโลกเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิต ดังเห็นได้จากคณะกรรมการการเศรษฐกิจและสังคมภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิก ได้มีเจตนารมณ์ร่วมกันในปฏิญญามาเก๊า ความตอนหนึ่งว่า “เมื่อผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวมากขึ้น บทบาทของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญเป็นพิเศษ ควรเตรียมผู้สูงอายุให้มีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ในระดับสังคม ได้แก่ การให้การศึกษาอย่างต่อเนื่องและดำเนินการเพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมให้มากที่สุด” (Cheng & Townsend, 2000) จากนั้นนโยบายระดับชาติและนานาชาติข้างต้น สะท้อนให้เห็นความสำคัญและกรอบนโยบายในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิต โดยกำหนดให้จัดบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสดูแลเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต อาทิเช่นในประเทศอังกฤษได้มีการประสานสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่ายองค์กรเอกชนในการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยแก่ผู้สูงอายุหลากหลายรูปแบบในการดำเนินกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนภายใต้ความรับผิดชอบหลักของกระทรวงการพัฒนาสังคม นอกจากนี้ยังมีมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ ที่เรียกว่า มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อผู้สูงอายุที่ต้องการศึกษาต่อเนื่องในระดับอุดมศึกษาเป็นการเฉพาะอีกด้วย (University of the Third Age, 2000)

จากที่มาและความสำคัญดังกล่าวทำให้การศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุ มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยแสดงถึงการศึกษา ด้วยการวิเคราะห์สังเคราะห์ เก็บรวบรวม แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุ นำไปสู่การปรับตัวในด้านต่าง ๆ การบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความหลากหลายในเรื่องของวัยของผู้เรียน และเพื่อให้

เหมาะสมกับสังคมผู้สูงอายุในสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับเป็นการขยายขอบเขตองค์ความรู้สู่แนวทางในการปฏิบัติ ในด้านการวางแผนปฏิบัติที่ดีในการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุให้ขยายผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ขอบเขตของงานวิจัย

ศึกษาแนวปฏิบัติที่ดี หมายถึง ประสบการณ์หรือวิธีการในการดำเนินการตามนโยบาย การบริหารของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศและต่างประเทศภายใต้บริบทที่เผชิญอยู่ (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค) ทำให้สามารถขับเคลื่อนและประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุ เพื่อใช้เป็นต้นแบบหรือแนวทางในการพัฒนาสภาพการจัดการศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งการศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศรวม 6 ประเทศ จากข้อมูล World Population Ageing (United Nations Department of Economic and Social Affairs 2015,138-141) โดยเลือกศึกษาจากประเทศที่มีผู้สูงอายุที่ติดอันดับ 100 ประเทศ ข้อมูลปี 2015 (พ.ศ. 2558) คือ ประเทศญี่ปุ่น (อันดับที่ 1) ประเทศฝรั่งเศส (อันดับที่ 13) ประเทศอังกฤษ (อันดับที่ 29) ประเทศสหรัฐอเมริกา (อันดับที่ 37) ประเทศสิงคโปร์ (อันดับที่ 58) และประเทศไทย (อันดับที่ 63) ซึ่งเป็นประเทศในทวีปเอเชีย ยุโรป อเมริกา และประเทศในกลุ่มอาเซียน ตามลำดับ โดยศึกษาตามองค์ประกอบรวม 5 ด้าน คือ ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านผู้บริหาร ด้านหลักสูตร (พันธศักดิ์ พลสารมัย และ วัลลภา เทพหัสติน ณ อยุธยา, 2543) และด้านบริการสนับสนุน (อภิภา ปรัชญพฤทธิ, 2562)

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประเภทข้อมูลที่เป็นเอกสาร ประกอบด้วย

รายงานการประเมินตนเอง รายงานประจำปี ข้อมูลที่สืบค้นจากฐานข้อมูลในระบบ อินเทอร์เน็ต และงานวิจัยทั้งภายในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับแผนที่น่าสนใจสำหรับการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุ ข้อมูลสภาพปัจจุบัน รวมทั้งแนวปฏิบัติที่ดีของมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ

2. ประเภทบุคคล

ผู้ทรงคุณวุฒิในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุของสถาบันอุดมศึกษาที่เกี่ยวข้องด้านแนวคิดและการบริหารจัดการและการวางแผนยุทธศาสตร์ของการจัดการศึกษา

ระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุจาก 6 ประเทศ ได้แก่ (1) ประเทศญี่ปุ่น (2) ประเทศฝรั่งเศส (3) ประเทศอังกฤษ (4) ประเทศสหรัฐอเมริกา (5) ประเทศสิงคโปร์ และ (6) ประเทศไทย โดยศึกษาตามองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านผู้บริหาร ด้านหลักสูตร และด้านบริการสนับสนุน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาสรุปผลการศึกษา มีการดำเนินงานดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ เอกสาร ตำรา รายงานประจำปี ข้อมูลที่สืบค้นจากฐานข้อมูล ในระบบอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลจากต่างประเทศและในประเทศ ที่เกี่ยวข้องด้านแนวคิดและการบริหารจัดการและการวางแผน ยุทธศาสตร์ของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุจาก 6 ประเทศ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดำเนินการดังนี้

การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ จาก 6 ประเทศ โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากผู้ที่มีประสบการณ์และศึกษาแนวคิดและการบริหารจัดการและการวางแผนยุทธศาสตร์ของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุ จำนวน 5 คน เช่น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ระวี จุฑาตุรงค์ (สัจโสภณ) ภาควิชาการพัฒนาศักยภาพคนวัยผู้ใหญ่และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน คณะทำงานจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วม สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, นางพรทิพย์ จันทร์ตระกูล พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ รักษาราชการแทน ผู้อำนวยการกองแพทย์ เทศบาลนครเชียงราย เลขาธิการฝ่ายวิชาการ คณะกรรมการมหาวิทยาลัยวัยที่สาม นครเชียงราย เป็นต้น โดยทำการศึกษาตามองค์ประกอบ 5 ด้าน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ศึกษาด้านสภาพปัจจุบัน ความพร้อม ศักยภาพ การดำเนินงานรวมทั้งปัญหาของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์แนวคิด การดำเนินงานและแนวปฏิบัติที่ดีของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุในประเทศและต่างประเทศ ดังนี้

วิเคราะห์แนวคิด การดำเนินงานและแนวปฏิบัติที่ดีของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุในประเทศและต่างประเทศ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา จำแนกประเด็นและวิเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดีที่เป็นวิธีปฏิบัติ หรือขั้นตอนการปฏิบัติที่ทำให้สถาบันอุดมศึกษาประสบความสำเร็จ และสรุปผลการวิเคราะห์

วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ จาก 6 ประเทศ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา จำแนกประเด็นและวิเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดี และสรุปผลการวิเคราะห์

ผลการวิจัย

วิเคราะห์แนวคิด การดำเนินงานและแนวปฏิบัติที่ดีของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุในประเทศและต่างประเทศ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา จำแนกประเด็นและวิเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดีที่เป็นวิธีปฏิบัติ หรือขั้นตอนการปฏิบัติที่ทำให้สถาบันอุดมศึกษาประสบความสำเร็จ และสรุปผลการวิเคราะห์ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

ประเทศญี่ปุ่น

เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นประเทศแรกๆ ที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ดังนั้นประเทศญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงระบบและพัฒนาสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นมีอัตราประชากรผู้สูงอายุที่ยังคงสามารถทำงานอยู่ในตลาดแรงงานได้มากกว่าประเทศพัฒนาอื่น ๆ แต่ประเทศญี่ปุ่นพบปัญหาเรื่องของการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงานแล้วหรือกลุ่มผู้สูงอายุที่มีเงินบำนาญเพื่อการเลี้ยงชีพแต่ไม่เพียงพอ โดยเฉพาะปัญหาในกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นสตรี ไม่ได้ทำงานประจำมาก่อน พบกับการเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนหลังจากอายุ 60 ปีขึ้นไป (ชิดชงค์ ส. นันทนาเนตร, 2564)

ในปี พ.ศ. 2561 จากสถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่น องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) เสนอแนะแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหา ในเรื่องของสวัสดิการและการปรับปรุงระบบ และขอเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต การฝึกอบรมให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุ เช่น ประเทศญี่ปุ่นควรมีการปฏิรูประบบเกษียณอายุราชการ โดยส่งเสริมและจูงใจให้นายจ้างจ้างงานหรือขยายอายุการทำงานของกลุ่มคนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น หรือนายจ้างควรส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นการสนับสนุนให้กลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถทำงานได้ ให้มีทักษะพื้นฐานที่ลดความเหลื่อมล้ำ เป็นการเปิดโอกาสให้กับบุคคลทุกช่วงวัยมีโอกาสเท่าเทียมกันในการฝึกอบรมทักษะต่าง ๆ (OECD, 2018)

ซึ่งในด้านผู้สอนของประเทศญี่ปุ่น พบว่า 1) มีการกำหนดสวัสดิการ ตำแหน่งหน้าที่ และสิทธิประโยชน์ชัดเจน 2) มีการกำหนดเนื้อหาหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ และพบโอกาสด้านผู้สอนในประเทศญี่ปุ่น คือ 1) ลักษณะนิสัยของประชากรที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน 2) ระบบสวัสดิการสังคมของประเทศ 3) การสนับสนุนและขับเคลื่อนของภาครัฐ และ 4) การบูรณาการทำงานระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

ส่วนในด้านผู้เรียนของประเทศญี่ปุ่น พบว่า 1) คุณลักษณะของการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต และ 2) การเตรียมความพร้อมก่อนถึงวัยผู้สูงอายุ ในด้านผู้บริหารพบว่า 1) การกระจายอำนาจและการจัดสรรงบประมาณ และ 2) การกระจายอำนาจสู่ส่วนท้องถิ่น และกำหนดนโยบายด้านการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ และพบโอกาสด้านผู้บริหารในประเทศญี่ปุ่น คือ นโยบายการจัดการศึกษาที่ไม่ได้คำนึงแต่กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ แต่มองในภาพรวมเป็นการศึกษาเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนทุกวัย และในด้านหลักสูตรพบว่า ส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรส่งเสริมความมั่นคงในการดำรงชีวิต เป็นเนื้อหาที่เน้นด้านการให้ความรู้และการฝึกทักษะการประกอบอาชีพ หลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ รวมถึงหลักสูตรที่ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ ซึ่งผ่านกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรม ทักษะศึกษา เป็นต้น

ส่วนในด้านบริการสนับสนุนของประเทศญี่ปุ่น พบว่า แหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่มีคุณภาพและกระจายตัวในชุมชนอย่างทั่วถึง ศาลาประชาคม ห้องสมุด internet café สัญญาณไวไฟที่ครอบคลุม และพบโอกาสด้านบริการสนับสนุนของประเทศญี่ปุ่น คือ กฎหมาย นโยบาย สวัสดิการของรัฐ ที่รองรับการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุ (ระวี จุฑศฤงค์ (สัจจโสภณ) , 2565, สัมภาษณ์)

ประเทศฝรั่งเศส

การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศฝรั่งเศสเริ่มขึ้น ในพ.ศ. 2511 ในระยะเริ่มแรกมีการจัดขึ้นในวิทยาลัยชุมชน ต่อมา มีการแพร่ขยายการดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2516 ในมหาวิทยาลัยตูลูส (Toulouse University) ได้เริ่มวางรูปแบบการจัดการมหาวิทยาลัยวัยที่สามสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยไม่มีเกณฑ์การรับสมัคร ไม่มีการสอบคัดเลือก และเก็บค่าใช้จ่ายในอัตราที่ต่ำมาก โดยหลักสูตรที่มหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศฝรั่งเศสมีหลากหลายรูปแบบการนำเสนอ เช่น การบรรยาย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปราย การเข้าร่วมหลักสูตรของมหาวิทยาลัย กลุ่มสนใจ การอบรมเชิงปฏิบัติการ โครงการพัฒนาศักยภาพและพัฒนาสุขภาพ เนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับมนุษยศาสตร์และศิลปะ โดยได้รับงบประมาณจากแหล่งเงินทุนต่าง ๆ เช่น เงินทุนจากมหาวิทยาลัยหรือเป็นเงินที่ได้รับจากการบริจาค หรืองบประมาณการพัฒนาท้องถิ่น (อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2555)

ซึ่งในด้านผู้สอนของประเทศฝรั่งเศส พบว่า ผู้สอนมีการสร้างชุมชนแห่งนักปฏิบัติและชุมชนการเรียนรู้เพื่อการปฏิบัติการเรียนรู้ต่อเนื่องที่ยั่งยืน ส่วนในด้านผู้เรียนของประเทศฝรั่งเศส พบว่า ฝรั่งเศสมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ซึ่งถือว่าเป็นการแบ่งผู้เรียนกลุ่มผู้สูงอายุในประเทศฝรั่งเศสเป็น 3 ระดับ โดยมีการกำหนดช่วงอายุผู้สูงอายุอย่างชัดเจน คือ ผู้สูงอายุวัยต้น (Young Old) ได้แก่ 65-74 ปี ผู้สูงอายุวัยกลาง (Old Old) อายุระหว่าง 75-84 ปี ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 85 ปีขึ้นไปถือเป็นคนชรา (Oldest Old) ในด้านผู้บริหาร พบว่า รัฐสภาของประเทศฝรั่งเศส ได้ให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุที่เป็นพลเมืองของประเทศ มีหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดการดูแลผู้สูงอายุโดยตรง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม การศึกษา การฝึกอบรม และในด้านหลักสูตรพบว่า ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมทางด้านการศึกษา ซึ่งมีการจัดกิจกรรมทางด้านการศึกษาที่หลากหลาย เช่น การเรียนหรือการอบรมระยะสั้น ในเรื่องของ ภาษา คอมพิวเตอร์เบื้องต้น การถ่ายรูป ศิลปะ หัตถกรรม ดนตรี การจัดการสารสนเทศ การออมเงิน เป็นต้น กิจกรรมทัศนศึกษา หรือกิจกรรมการดูแลตนเองในด้านสุขภาพ ซึ่งเมื่อเรียนจบแล้วผู้เรียนจะได้รับประกาศนียบัตรจากสถาบันอุดมศึกษาที่ตนได้ลงทะเบียนเรียน

ส่วนในด้านบริการสนับสนุนของประเทศฝรั่งเศส พบว่า มีการบริการสนับสนุนในหลายรูปแบบ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ที่ดูแลโดยเทศบาลเมือง และได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและหน่วยงานการศึกษา หรือการให้บริการการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุที่ได้รับความร่วมมือจากสถาบันอุดมศึกษา โดยเน้นการจัดกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่นในด้านวิธีการและสถานที่ (อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2553)

ประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่มีผู้สูงอายุเป็นจำนวนมากและมีอัตราส่วนเพิ่มขึ้นทุกปี ประชากรมีอายุยืนยาวมากขึ้นในขณะที่อัตราการเกิดของประชากรลดลง ซึ่งส่งผลกระทบในหลายด้านไม่ว่าจะเป็นด้านงบประมาณของชาติ เพื่อการดูแลเรื่องบำนาญบำนาญและสุขภาพของกลุ่มผู้สูงอายุ ด้านสังคมด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการจ้างงาน รัฐต้องมีค่าใช้จ่ายมากขึ้นเพื่อดูแลรักษาสุขภาพของกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะมีชีวิตรอดอยู่ยืนยาวมากขึ้น ทำให้ประเทศอังกฤษต้องพยายามหาทางปรับตัวและเตรียมสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ตลอดจนการจัดงบประมาณ ระบบคุ้มครองทางสังคมและกฎหมายต่าง ๆ เพื่อรองรับความต้องการและเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพที่ดี เช่น บริการสาธารณะและสวัสดิการในการดูแลสุขภาพ การฝึกอบรมและการเรียนรู้ตลอดชีวิต และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ (อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2555)

ซึ่งในด้านผู้สอนของประเทศอังกฤษ พบว่า ผู้สอนมีการสร้างชุมชนแห่งนักปฏิบัติและชุมชนการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและยั่งยืน ส่วนในด้านผู้เรียนของประเทศอังกฤษ พบว่า ผู้เรียนจะพึ่งพาตนเอง และมีความยืดหยุ่น คือ ผู้สอนก็เป็นผู้เรียนและผู้เรียนก็เป็นผู้สอน สมาชิกของมหาวิทยาลัยวัยที่สามที่มีประสบการณ์และความรู้ในด้านใด ก็จะได้รับบทบาทเป็นผู้สอนให้กับผู้เรียนคนอื่นๆ รูปแบบการช่วยเหลือตนเองตามแบบประเทศอังกฤษ ยึดหลักการนำประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้สูงอายุมาใช้ในการแลกเปลี่ยนกัน

ในด้านผู้บริหารพบว่า มีนโยบายการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในประเทศอังกฤษ โดยมีการกำหนดวาระเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุในทุกรูปแบบ เน้นการให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถทำงานได้ เพื่อการพัฒนาตนเอง และในด้านหลักสูตรพบว่า เป็นหลักสูตรนอกเวลา (Part-time Course) ที่สอดคล้องกับกรอบคุณสมบัติของหลักสูตรปริญญาตรีของประเทศอังกฤษ และบางหลักสูตรตรงตามคุณสมบัติวิชาชีพ มีหลายหลักสูตรที่ได้รับวุฒิการศึกษา (Certificate Course) บางหลักสูตรเปิดตามความสนใจของผู้เรียน ผู้ที่จะสมัครเรียนไม่จำเป็นต้องมีคุณสมบัติพิเศษ โดยใช้วิธีออนไลน์สามารถเข้าถึงผู้เรียนได้ทั่วประเทศ (ศิริณา จิตต์จรัส และคณะ, 2560)

ส่วนในด้านบริการสนับสนุนของประเทศอังกฤษ พบว่า ประเทศอังกฤษต้องพยายามหาทางปรับตัวและเตรียมสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ตลอดจนการจัดงบประมาณ ระบบคุ้มครองทางสังคมและกฎหมายต่าง ๆ เพื่อรองรับความต้องการและเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพที่ดี เช่น บริการสาธารณะและสวัสดิการในการดูแลสุขภาพ การฝึกอบรมและการเรียนรู้ตลอดชีวิต และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ (อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2553)

ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกา วิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วประเทศสหรัฐอเมริกาอนุญาตให้ประชาชนที่เกษียณอายุเข้าเรียนในหลักสูตรที่จัดสำหรับผู้สูงอายุ โดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยหรือไม่เสียค่าใช้จ่ายเลย และมีที่พักพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกที่ผู้สูงอายุเสียค่าใช้จ่ายน้อย ในมหาวิทยาลัยนิวแฮมเชียร์ (University of New Hampshire) มีการจัดโปรแกรมทางด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ โดยเป็นหลักสูตรที่ไม่มีหน่วยกิต เน้นใน

ด้านการพัฒนาสติปัญญา ทำให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติกับคนในวัยเดียวกัน (อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2555)

จากเอกสารเรื่อง Framing New Terrain : Older Adults & Higher Education ได้อธิบายว่า อะไรที่เป็นปัจจัยทำให้ผู้สูงอายุเข้าสู่วัยศึกษาในระดับที่สูงขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา ถึงแม้ว่าข้อมูล ลักษณะประชากรจะเป็นตัวทำนายที่สอดคล้องกันมากที่สุดของการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการศึกษาระดับอุดมศึกษา เช่น ผู้หญิงที่มีรายได้สูงและมีการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมในระดับอุดมศึกษา ในขณะที่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยกว่าก็มีส่วนร่วมในอัตราที่สูงกว่าผู้ชาย (American Council on Education, 2007)

ซึ่งในด้านผู้สอนของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ผู้สอนจะจัดการศึกษาโดยคำนึงถึง ปัญหา ความต้องการ และลักษณะการเรียนรู้ โดยจัดกิจกรรมทางการศึกษาตามหลักการและศาสตร์การสอนผู้ใหญ่ (Andragogy) ส่วนในด้านผู้เรียนของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ผู้สูงอายุในประเทศสหรัฐอเมริกาจำนวนมากให้ความสนใจกับการศึกษา โดยมหาวิทยาลัย และวิทยาลัยชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศอนุญาตให้ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป และพำนักรักษาอยู่ในท้องถิ่นที่มีสถาบันอุดมศึกษาดังกล่าวตั้งอยู่ สามารถเข้าเรียนในหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุได้ ในด้านผู้บริหารพบว่า มีนโยบายให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมการศึกษา การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยรัฐบาลกลางเปิดโอกาสให้แต่ละรัฐ หน่วยงาน ภาคเอกชน ภาคประชาชน สถาบันอุดมศึกษา สามารถจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมผู้สูงอายุ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ และในด้านหลักสูตรพบว่า นอกจากการเข้าชั้นเรียนในเวลาปกติแล้ว ผู้เรียนยังได้มีการทำกิจกรรมนอกห้องเรียน เช่น กิจกรรมอาสาสมัคร การช่วยเหลือสังคม และชมรมต่างๆ ซึ่งเมื่อเรียนจบแล้วผู้เรียนจะได้รับประกาศนียบัตรจากสถาบันอุดมศึกษาที่ตนได้ลงทะเบียนเรียน

ส่วนในด้านบริการสนับสนุนของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในสถาบันอุดมศึกษาบางแห่งไม่เสียค่าใช้จ่าย บางแห่งเสียค่าใช้จ่ายแต่ได้รับการลดค่าเล่าเรียนถึงร้อยละ 50 เนื่องจากเป็นสวัสดิการทางสังคมที่ผู้สูงอายุได้รับจากรัฐบาล และสถาบันอุดมศึกษาบางแห่งมีที่พักและมีสิ่งอำนวยความสะดวกในกรณีที่ผู้สูงอายุต้องเดินทางไกลในการมาเรียนและร่วมกิจกรรม (อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2552)

ประเทศสิงคโปร์

โครงการ SkillsFuture ของประเทศสิงคโปร์ โดยรัฐให้เงินกับประชากรในการพัฒนาทักษะของตนเอง (สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล, 2565, สัมภาษณ์) เป็นโครงการพัฒนาคนทุกช่วงวัย รวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุ

โครงการ SkillsFuture ของประเทศสิงคโปร์ ที่มุ่งเน้นยกระดับการพัฒนาคนทุกช่วงวัยให้มีศักยภาพ พัฒนาจากเดิมที่มุ่งพัฒนาเพียงวัยแรงงานเป็นหลัก ซึ่งประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศที่มีแนวคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งประชากรประเทศสิงคโปร์เต็มไปด้วยคุณภาพและสามารถเป็นแบบปฏิบัติที่ดีให้กับประเทศอื่น ๆ ได้ต่อไป โดยเฉพาะเรื่องการยกระดับพัฒนาคนให้มีทักษะในอนาคต สิงคโปร์ได้เริ่มพัฒนาทักษะคนวัยทำงานด้วยโครงการ SkillsFuture Credit มาตั้งแต่เดือน มกราคม ปี

พ.ศ. 2559 โดยดำเนินการให้ประชากรประเทศสิงคโปร์ทุกคนที่มีอายุ 25 ปีขึ้นไป สามารถรับเครดิตคนละ 500 ดอลลาร์สิงคโปร์ นำไปใช้ในการพัฒนาทักษะของตนเอง โดยเครดิตนี้จะไม่หมดอายุและรัฐบาลสิงคโปร์จะเติมเครดิตให้เป็นระยะ ๆ แต่ไม่สามารถแลกเป็นเงินสดได้ หรือไม่สามารถโอนให้คนอื่นได้

ตัวอย่าง ทักษะแห่งอนาคต (SkillsFuture Series) ที่ประเทศสิงคโปร์จัดเป็นหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม เน้นไปที่ 8 หมวด คือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analytics) 2) การเงิน(Finance) 3) บริการที่เข้าถึงด้วยเทคโนโลยี (Tech-Enabled Services) 4) สื่อดิจิทัล (Digital Media) 5) ความปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cybersecurity) 6) ความเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship) 7) การผลิตขั้นสูง (Advanced Manufacturing) และ 8) การแก้ปัญหาในเมือง (Urban Solutions) โดยการเรียนรู้ทักษะแต่ละหมวดนั้นยังแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ หลักสูตรระดับพื้นฐาน หลักสูตรระดับกลาง และหลักสูตรระดับสูง ผู้ที่สนใจสามารถใช้เครดิตที่ตนเองได้รับจากรัฐบาล (SkillsFuture Credit) นำมาเข้าเรียนได้ (ณัฐพร จาตุศรีพิทักษ์ และคณะ, 2563)

ส่วนมหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ (National University of Singapore) NUS ได้จัดทำหลักสูตร NUS Lifelong Learners (NUS L³) โดยมีแนวทาง คือ ผู้สำเร็จการศึกษาทุกคนที่จบการศึกษาที่มหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ (NUS) จะมีสิทธิได้เข้าร่วมโครงการ “ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (NUS L³)” ทั้งนี้ ซึ่งโครงการ NUS พยายามทำให้แน่ใจว่าผู้สำเร็จการศึกษาพร้อมแล้วในการเข้าถึงทักษะตามหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมที่จำเป็นสำหรับการฝึกทักษะเพิ่มเติมทางการแข่งขันในตลาดแรงงานและเพื่อเพิ่มศักยภาพด้านเศรษฐกิจในอนาคตมากขึ้น ผู้เรียนโครงการ NUS L³ จะมีโปรแกรมการสอนครอบคลุมเกี่ยวกับการจัดการทักษะตามหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม ศิษย์เก่าสามารถเลือกที่จะเรียนหลักสูตรเหล่านี้ในรูปแบบของประกาศนียบัตร ปริญญาตรีหรือปริญญาโท (National University of Singapore, 2018)

ซึ่งในด้านผู้สอนของประเทศสิงคโปร์ พบว่า ผู้สอนจะให้ความสำคัญกับการเพิ่มความรู้ด้านเทคนิคทักษะต่างๆ เน้นการฝึกและส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนค้นพบศักยภาพและ ความสามารถในการเรียนรู้ในด้านทักษะต่างๆ ของตนเอง ส่วนในด้านผู้เรียนของประเทศสิงคโปร์ พบว่า กลุ่มผู้เรียนเป็นประชาชนวัยผู้ใหญ่ตอนต้นจนถึงผู้สูงอายุกลุ่มต่างๆ ที่มาจากสถานที่ทำงาน และชุมชนต่างๆ ที่มีความสนใจในการพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา หรือที่ทำงาน หรือชุมชน รวมทั้งการศึกษาแบบทางไกล หรือแบบออนไลน์

ซึ่งในด้านผู้บริหารของประเทศสิงคโปร์ พบว่า ในเชิงยุทธศาสตร์ พบว่า ประเทศสิงคโปร์ในเชิงการบริหารเพื่อตอบโจทยอนาคต 3 ประการ ได้แก่ 1) Smart Nation Singapore 2) Skill Future Singapore และ 3) จัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาใหม่ให้เน้นเรื่องการยกระดับทักษะ รวมทั้งให้ความรู้กับกำลังแรงงาน ส่วนในด้านหลักสูตรของประเทศสิงคโปร์ พบโอกาสว่า การเตรียมความพร้อมของสิงคโปร์ สำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษาและการเรียนรู้ของกลุ่มผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 3 ส่วนหลักได้แก่ 1) สร้างเครือข่ายเชิงกว้างและเชิงลึกในระดับนานาชาติ 2) ทำให้เกิดทักษะเชิงลึก (Deep Skill) และใช้ให้เกิดประโยชน์ และ 3) สร้างศักยภาพทางดิจิทัลให้แข็งแกร่ง ส่วนด้านบริการสนับสนุนของประเทศสิงคโปร์

พบว่า มหาวิทยาลัยในประเทศสิงคโปร์สร้างระบบนิเวศสำหรับ นักศึกษาผู้เรียนสามารถทำงานกลุ่มและสามารถแก้ปัญหาความท้าทายแบบเปิดได้ (open-ended challenge) จัดให้มีการเรียนรู้แบบการแก้ไขปัญหาและการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Problem-based Learning and Experiential Learning) (กรุงเทพธุรกิจ, 2563)

ประเทศไทย

ในพื้นที่เขตเทศบาลของจังหวัดเชียงราย ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงราย มีสภาพลักษณะการจัดการเรียนรู้ แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงราย ประกอบด้วย 8 กลุ่ม หลักสูตร 11 วิชา มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ สื่อและสถานที่การจัดการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย มีผู้สอน วิทยากร ที่มีความเชี่ยวชาญ และผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ กลุ่มผู้สูงอายุของมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงราย ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุได้ต่อไป (สุตาพร ปัญญาฤกษ์ และคณะ, 2563)

ในขณะที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีแนวคิดในการเปิดโครงการธรรมศาสตร์ตลาดวิชา (GENEX-ACADEMY) เพื่อเปิดโอกาสให้คนวัยทำงานและวัยเกษียณอายุงานสามารถเข้าเรียนหลักสูตรเพิ่มเสริมทักษะ (Re-training) เพื่อทบทวนความรู้เดิม รวมทั้งแสวงหาความรู้ใหม่ ตามความต้องการได้อย่างไร้ขีดจำกัด เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้เท่าทันปัจจุบันและไม่หยุดนิ่งในการพัฒนาตนเอง โดยหลักสูตรดังกล่าวจะเป็นหลักสูตรที่มีความต้องการของภาคแรงงาน เพื่อรองรับยุทธศาสตร์ชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีแนวคิดให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้โดยการเรียนแบบออนไลน์ และไม่จำกัดวุฒิและอายุของผู้เรียน อีกทั้งยังสามารถรับประกาศนียบัตร อนุปริญญาหรือปริญญาบัตร ตามข้อกำหนดของแต่ละหลักสูตรอีกด้วย (สถาบันเสริมศึกษาและทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561)

มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ออกแบบหลักสูตรผู้สูงอายุ โดยเริ่มลงพื้นที่เปิดห้องเรียน ด้วยความร่วมมือกับเทศบาลตำบลรัชฎา มหาวิทยาลัยจึงได้จัดทำหลักสูตร เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ อันจะนำไปสู่การเป็น Smart Senior ซึ่งมีรายวิชาต่างๆ ได้แก่ วิชาการพัฒนาบุคลิกภาพ / วิชาสารสนเทศ / วิชาโภชนาการ และวิชาวาทการ โดยทักษะดังกล่าวเป็นการวางรากฐานของหลักสูตร เพื่อต่อยอดการจัดการศึกษาที่หลากหลายขึ้น เน้นให้ผู้สูงอายุเรียนรู้วิชาการ / วิชาชีพ / วิชาชีวิต การขยายบทบาทในการให้บริการวิชาการแก่ท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตอย่างเป็นรูปธรรมในครั้งนี้นี้ล้วนเกิดขึ้นจากการสำรวจความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริงและตอบสนองอย่างตรงจุด บุคลากรของมหาวิทยาลัยจะต้องลงพื้นที่ร่วมมือกับชุมชน หรือที่เรียกว่า Social Lab เพื่อศึกษา เรียนรู้ และออกแบบวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นประโยชน์กับท้องถิ่น (มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, 2561)

ซึ่งในด้านผู้สอนของประเทศไทย พบว่า ได้ทำการค้นหาผู้สอน เป็นผู้ที่ความรู้ภายในพื้นที่ หลังจากได้หลักสูตรความต้องการของผู้สูงอายุแล้ว ทำการค้นหาผู้สอน/วิทยากรที่มีความรู้จากสถาบันการศึกษา ปรากฏในชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆ หรือข้าราชการเกษียณอายุที่มีความรู้แต่ละด้าน ใช้ทีมบูรณาการกับ

ภาคีเครือข่าย ร่วมกันออกแบบการสอน ส่วนในด้านผู้เรียนของประเทศไทย มีจุดมุ่งหมายของผู้เรียนคือความสุข เนื่องจากผู้เรียนมีองค์ความรู้ที่แตกต่างกัน โดยคนที่มีความรู้มากจะเป็นพี่เลี้ยงให้กับคนที่มีความรู้ น้อยกว่า ซึ่งอยู่ที่กระบวนการในการออกแบบผู้เรียน ในด้านผู้เรียน พบว่า การจัดการเรียนรู้เน้นผู้สูงอายุเป็นสำคัญ ศึกษาและวิเคราะห์ผู้สูงอายุ เสริมสร้างความรู้พื้นฐาน เน้นการทำกิจกรรมและลงมือปฏิบัติ ส่วนด้านผู้บริหารของประเทศไทย พบว่า ต้องมีความมุ่งมั่น มีวิสัยทัศน์ที่กว้าง และคอยสนับสนุนในเรื่องทรัพยากรต่างๆ รวมถึงทรัพยากรบุคคล นโยบายผู้บริหาร และทีมงาน นำมาออกแบบกลไก เพื่อให้เข้ากับภารกิจ โดยการบูรณาการงบประมาณ เพราะไม่สามารถใช้งบประมาณจากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงอย่างเดียวได้ ผู้บริหารจะเป็นผู้ประสานงานสนับสนุนงบประมาณจากภาคส่วนต่างๆ มาส่งเสริมการเรียนการสอน

ส่วนในด้านหลักสูตรของประเทศไทย พบว่า มีการออกแบบหลักสูตรร่วมกันระหว่างคณะกรรมการซึ่งมีหลากหลายจากหลายหน่วยงาน เช่น ข้าราชการ ผู้นำชุมชน มาเป็นผู้ร่วมออกแบบกับสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ทำให้ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ส่วนในด้านบริการสนับสนุน พบว่า มีความพร้อมเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน และมีพื้นที่ส่วนกลางให้ผู้สูงอายุสามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้ (พรทิพย์ จันทรตระกูล, 2565, สัมภาษณ์)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา ผู้วิจัยสามารถสรุปแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุ ได้ 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านผู้สอน

ควรคัดเลือกผู้สอน วิทยากรที่มีความรู้ความสามารถและมีความรู้เบื้องต้นในการดูแลผู้สูงอายุ โดยสอดคล้องกับ (สุตาพร ปัญญาพุกซ์ และคณะ, 2563) ที่พบว่าวิทยากร ควรดูแลผู้เรียนทุกคนอย่างทั่วถึง มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้สูงอายุ มีความรู้ความเข้าใจในหลักการทางจิตวิทยา โดยเฉพาะการสร้างแรงจูงใจ การให้กำลังใจให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ มีความรู้ในการดูแลผู้สูงอายุเบื้องต้นเพื่อให้การช่วยเหลือดูแลเมื่อประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ และสอดคล้องกับ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2554) ที่พบว่า ยุทธศาสตร์ที่สำคัญอันหนึ่งในด้านผู้สอน คือ ยุทธศาสตร์ที่เน้นความสำคัญในการขับเคลื่อนขององค์กรที่เป็นกลไกในพื้นที่ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ที่อยู่ใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุในพื้นที่โดยตรง คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กศน. ตำบล ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งมีบทบาทในการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมายอย่างชัดเจน มีทรัพยากรและมีผู้ปฏิบัติงานที่มีประสบการณ์ โดยสถาบันอุดมศึกษาสามารถทำการประสานกับชมรมผู้สูงอายุซึ่งมีการจัดตั้งอยู่แล้วในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ

2. ด้านผู้เรียน

ผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุส่วนใหญ่สนใจในการทำกิจกรรมและลงมือปฏิบัติ และอยากให้มีการประเมินผลตามสภาพจริงจากการปฏิบัติ โดยอาจอยู่ในรูปแบบการแสดงผลงานเพื่อเป็นกำลังใจให้กับผู้เรียน

กลุ่มผู้สูงอายุ โดยสอดคล้องกับ (Macdonald, 2018) ที่พบว่า เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับการเรียนในฐานเรียนรู้ร่วมกัน ส่งเสริมผู้เรียนให้ใช้ความรู้และประสบการณ์ที่มีให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียน สามารถแลกเปลี่ยนถอดบทเรียนระหว่างผู้สอนและผู้เรียนต่อกันได้ และสอดคล้องกับ (อาชญญา รัตนอุบล และคณะ, 2552) ที่พบว่า ยุทธศาสตร์ที่สำคัญอันหนึ่งในด้านผู้เรียน คือ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมในรูปแบบมหาวิทยาลัยให้การสนับสนุน โดยให้กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับสถาบันการศึกษา/มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น วิทยาลัยชุมชน จัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเป็นหน่วยงานหลัก/เป็นเจ้าภาพในการสนับสนุน และเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้ามาเรียนร่วมกับนักศึกษาวัยอื่นๆ ทั้งในภาคปกติ ภาคปาย หรือเสาร์-อาทิตย์ การเปิดหลักสูตรระยะสั้นในหัวข้อที่ผู้สูงอายุต้องการและมีความจำเป็นเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต พัฒนาความเป็นอยู่ เช่น การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อผู้สูงอายุ รวมถึงเป็นตัวกลางในการสนับสนุนจัดหาให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและตัวผู้สูงอายุได้มีโอกาสมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

3. ด้านผู้บริหาร

ควรมีการสร้างเครือข่ายและสร้างความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน โดยสอดคล้องกับ (อภิภา ปรัชญฤทธิ์, 2562) ที่พบว่า ผู้บริหารควรขยายเครือข่ายความร่วมมือกับผู้นำระดับสถาบันหน่วยงานที่พัฒนาแรงงานและภาคธุรกิจในการพัฒนานโยบายเกี่ยวกับการศึกษาในกลุ่มผู้สูงอายุและการพัฒนาแรงงานในกลุ่มผู้สูงอายุ และสอดคล้องกับ (อาชญญา รัตนอุบล และคณะ, 2553) ที่พบว่า ยุทธศาสตร์ที่สำคัญอันหนึ่งในด้านบริหาร คือ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการจัดกิจกรรม โดยผู้บริหารในรูปคณะกรรมการจากหลากหลายหน่วยงานร่วมกันจัดทำแผนยุทธศาสตร์และนโยบายของชุมชนที่เน้นในเรื่องการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนเป็นผู้สนับสนุนตามความสนใจหรือความจำเป็นของผู้สูงอายุ มีการศึกษาดูงาน การเรียนรู้ตามสภาพจริง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการจัดการความรู้กับศูนย์การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุอื่นๆ โดยเป็นการเรียนรู้แบบพหุวัย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มุ่งพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

ซึ่งปัญหาที่ควรตระหนักในด้านผู้บริหารซึ่งสอดคล้องกับประเทศญี่ปุ่น คือ ควรพิจารณากฎหมาย นโยบาย สวัสดิการของรัฐ ที่รองรับการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุ อย่างเร่งด่วนที่สุด เพื่อสนับสนุนการทำงานในด้านอื่นๆ ให้ดำเนินงานได้อย่างถูกต้องและได้รับสิทธิประโยชน์ตามสมควรที่จะได้รับ (ระวี จุฑศฤงค์ (สัจจโสภณ), 2565, สัมภาษณ์)

1. ด้านหลักสูตร

ควรเน้น 1) หลักสูตรชีวิต เช่น ในประเทศญี่ปุ่น มีโคมินกังเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่เน้นการพัฒนาคนและชุมชนให้ประชาชนมารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และติดต่อสื่อสารระหว่างกัน 2) หลักสูตรวิชาชีพ เช่น ในประเทศสิงคโปร์ มีหลักสูตรทักษะแห่งอนาคต (SkillsFuture Series) ที่จัดเป็นหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมเพื่อพัฒนาทักษะทางวิชาชีพ และ 3) หลักสูตรวิชาการ เช่น ในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส มีรูปแบบหลักสูตรวิชาการต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัยวัยที่สาม

(University of the Third Age) ในหลากหลายโมเดลให้สามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจ ตามลำดับ โดยสอดคล้องกับประเทศญี่ปุ่น โดยประเทศญี่ปุ่นได้มีการจัดหลักสูตรที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุใน หลังวัยเกษียณ และหลักสูตรที่เกี่ยวกับการดูแล/บริบาลผู้สูงอายุ (ระวี จุฑตฤงค์ (สัจจโสภณ), 2565, สัมภาษณ์) เป็นการพัฒนาชีวิตเป็นหลัก และมีความสอดคล้องกับของประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และ ฝรั่งเศส หลักสูตรทั่วไปในมหาวิทยาลัยวัยที่สามมีเนื้อหาตั้งแต่ ความรู้ทางด้านศิลปะ การศึกษา การสนทนา คอมพิวเตอร์ งานฝีมือ การละคร ประวัติศาสตร์ ภาษา วรรณคดี ดนตรี วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และ ปรัชญา บางกลุ่มผู้เรียนได้รับการออกแบบให้ศึกษาแบบบูรณาการ เช่น การรวมความรู้ด้านสังคม เทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์เข้าด้วยกัน (en.m.wikipedia.org/wiki/University_of_the_Third_Age, 2020)

2. ด้านบริการสนับสนุน

ควรมีสถานที่และสื่อการเรียนรู้ ปลอดภัย เพียงพอดังกลุ่มผู้สูงอายุ และมีหน่วยงานรับผิดชอบ โดยตรง และงบประมาณในการบริการสนับสนุนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยสอดคล้องกับประเทศญี่ปุ่น โดยประเทศญี่ปุ่นในบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ มีการเตรียมความพร้อมในด้านบริการสนับสนุนของผู้เรียน นิสิต นักศึกษา และประชากรวัยแรงงาน ให้เข้าใจภาวะสูงอายุ และเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ (ระวี จุฑตฤงค์ (สัจจโสภณ), 2565, สัมภาษณ์) และสอดคล้องกับประเทศฝรั่งเศสซึ่งมีระบบสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ โดยมีการให้ความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ทั้งในส่วนของเงินสนับสนุนด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งปัญหาของระบบการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในประเทศฝรั่งเศส ประเด็นหนึ่งที่มีการกล่าวถึงอยู่เสมอ คือ เรื่องการบริการเกี่ยวกับการศึกษาและการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากในประเทศฝรั่งเศส มีองค์กรและหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในเรื่องการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก นอกจากปัญหาเรื่องการประสานงานระหว่างหน่วยงานแล้ว ยังมีปัญหาเรื่องศักยภาพของแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากในประเทศฝรั่งเศส องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการด้านสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ ศักยภาพและรายได้จากการจัดเก็บภาษีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งไม่เท่ากัน จึงทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งประสบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ และจำเป็นต้องพึ่งพารัฐบาลส่วนกลางในการให้ความช่วยเหลือด้านงบประมาณเพิ่มเติม อันอาจทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันสำหรับประชาชนผู้รับสวัสดิการในแต่ละพื้นที่ได้ (จุมล ศรีจรงค์กุล และคณะ, 2555)

หากเปรียบเทียบนโยบายระบบการจัดการศึกษาของผู้สูงอายุในต่างประเทศทั้ง 5 ประเทศ หน่วยงานของรัฐที่เป็นเจ้าภาพจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุส่วนใหญ่ คือ กระทรวงศึกษาธิการ/กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ถึงแม้ว่ารูปแบบการส่งเสริมส่วนใหญ่เน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สำหรับองค์กรที่รับผิดชอบการจัดการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาส่วนใหญ่องค์กรเอกชนเป็นผู้จัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ขณะที่ประเทศสิงคโปร์ จัดโดยหน่วยงานของรัฐและเอกชน ก็ตาม แต่ยังมีผู้สูงอายุกลุ่มหนึ่งที่มีความสนใจในการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่เป็นรูปแบบในระบบ ซึ่งทั้ง 5 ประเทศ ยังมีความเหมือนกันคือ การเรียนเพื่อความสุข และเน้นการเรียน

ร่วมกัน ระหว่างผู้สูงอายุกับนักศึกษา เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างวัย ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่หลายประเทศดำเนินการอยู่ และหลายวิธีการสามารถนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้

ดังนั้นประเทศไทยได้มีนโยบายและกฎหมายรองรับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุไว้ค่อนข้างสมบูรณ์แล้ว เพียงแต่หน่วยงานของรัฐ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และสถาบันอุดมศึกษาต้องมีบทบาทให้มากขึ้น และต้องส่งเสริมภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้นด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ในด้านผู้สอน ควรคัดเลือกผู้สอน วิทยากรที่มีความรู้ความสามารถและมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจิตวิทยาและการดูแลผู้สูงอายุ

1.2 ในด้านผู้เรียน ผู้เรียนผู้สูงอายุส่วนใหญ่สนใจในการทำกิจกรรมและลงมือปฏิบัติ และอยากให้มีการประเมินผลตามสภาพจริงจากการปฏิบัติ โดยอาจอยู่ในรูปแบบการแสดงผลงานเพื่อเป็นกำลังใจให้กับผู้เรียนกลุ่มผู้สูงอายุ

1.3 ในด้านผู้บริหาร ควรมีการสร้างเครือข่ายและสร้างความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน

1.4 ในด้านหลักสูตร ควรเน้นหลักสูตรชีวิต หลักสูตรวิชาชีพ และหลักสูตรวิชาการ ตามลำดับ

1.5 ในด้านบริการสนับสนุน ควรมีสถานที่และสื่อการเรียนรู้ ปลอดภัย เพียงพอต่อกลุ่มผู้สูงอายุ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาถึงสภาพ ศักยภาพ นโยบาย แผนแม่บท และบริบทด้านการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของผู้สูงอายุในประเทศไทย

2.2 ควรมีการวางแผนเป้าหมาย และพัฒนาแผนที่นำทางการจัดการการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสังคมผู้สูงอายุ

กิตติกรรมประกาศ

โดยผลงานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนจาก “ทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช และขอขอบพระคุณ คณาจารย์ สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลทุกท่านที่ให้การสนับสนุนในการทำงานวิจัยเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

กรุงเทพธุรกิจ. (2563). 'สิ่งคปอร์' เตรียมคนสู่อนาคตอย่างไร? สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2565, จาก

<https://today.line.me/th/v2/article/YXnj1W>

- จุมพล ศรีจงศิริกุล และคณะ. (2555). *ศึกษามาตรฐานทางกฎหมายของต่างประเทศในการจัดสวัสดิการและสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ชิดชงค์ ส. นันทนาเนตร. (2564). *การเรียนรู้เพื่อชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ หน่วยที่ 10*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ณัฐพร จาตุศรีพิทักษ์ และ ประกาย อีระวัฒนากุล. (2563). 'SkillsFuture' โครงการพัฒนาคนยกแผง ของ 'สิงคโปร์'. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/world/866241>
- พรทิพย์ จันทรตระกูล. (2565). *พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ รักษาการแทน ผู้อำนวยการกองแพทย์ เทศบาลนครเชียงราย เลขานุการฝ่ายวิชาการ คณะกรรมการ มหาวิทยาลัยวัยที่สาม นครเชียงราย*. สัมภาษณ์
- พันธ์ศักดิ์ พลสารมัย และ วลลภา เทพหัสติน ณ อยู่ธยา. (2543). *โครงการวิจัยเรื่อง การปฏิรูปการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา : การพัฒนาการเรียนรู้ในระดับปริญญาตรี. รายงานการวิจัยเสนอต่อ คณะทำงานปฏิรูปด้านการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี*.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต. (2561). *มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตออกแบบหลักสูตรผู้สูงวัย ต.รัชฎา เปิด Social Lab บริการท้องถิ่น*. สืบค้น จาก <http://www.pkru.ac.th/th/news/scoop/37-scoop-2/pkru-3-aug-2018>
- ระวี จุฑตฤงค์ (สัจจโสภณ). (2565). *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาการพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน คณะทำงานจัดทำ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วม สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา*. สัมภาษณ์
- วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2557). *ประชากรไทยในอนาคต*. สืบค้นจาก <http://www.cps.chula.ac.th>
- ศิริณา จิตต์จรัส และคณะ. (2560). *แนวทางการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ Veridian มหาวิทยาลัยศิลปากร (มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ), 10(1), 313-331.*
- สถาบันเสริมศึกษาและทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2561). *เปิดห้องเรียน “โรงเรียนผู้สูงอายุ” พัฒนาคุณภาพชีวิตรอบด้านรองรับ Aging Society*. สืบค้นจาก <http://w.tu.ac.th/thammasat-school-for-older-people-and-re-training-course>
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2551). *กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุตาพร ปัญญาพฤกษ์ และ ปวีณา ลีตระกูล. (2563). แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพลัมพลิง: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์นครราชสีมา. *วารสารครุฑพิบูล*, 7(1), 48-61.
- สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. (2565). ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์
- อภิภา ปรัญญพฤทธิ. (2562). สถาบันอุดมศึกษาที่เป็นมิตรกับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ : ทางเลือกในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของสถาบันอุดมศึกษาไทย. *วารสารร่มพฤษภ มหวิทยาลัยเกริก*, 37(2), 67-78.
- อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. (2552). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่วัยแรงงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- _____ (2553). การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____ (2554). การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- อาชัญญา รัตนอุบล และสุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. (2555). อนาคตภาพรูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- American Council on Education. (2007). *Framing New Terrain : Older Adults & Higher Education*. Washington DC.
- Cheng & Townsend. (2000). *New Paradigm of School Leadership Education in Asia-Pacific Region*. Netherlands: Spinger.
- Macdonald, K. (2018). A Review of the literature : The Needs of Nontraditional Students in Postsecondary Education. *Strategic Enrollment Management Quarterly*, 5(4), 159-164.
- National University of Singapore. (2018). *NUS Lifelong Learners (NUS L³)*. Retrieved from <http://scale.nus.edu.sg/AlumniLifeLongLearning>
- OECD. (2018). *Ageing and Employment Policies. Working Better with Age*. Retrieved from <http://www.oecd.org>
- United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2015). *Population Division. World Population Ageing*. Report 2015.
- University of the Third Age. (2000). *University of the Third Age*. Retrieved from <http://www.uta.ac.fi>

University of the Third Age. (2020). *University of the Third Age*. Retrieved from
https://en.m.wikipedia.org/wiki/University_of_the_Third_Age,_2020